

تبع در گلستان سعدی

- ۴ -

۲۱- گلستان

از شوریده شیرازی ، عبدالوهاب فرزند علی اشرف ، مشهور به مدرس زنده در ۱۲۷۴ ق .

در تذکره هایی که در دسترس من بود نامی از این شوریده نیافتم . ولی بهر حال او جز شوریده شیرازی بنام محمد تقی فرزند عباس ، در گذشته ۱۳۴۵ ق است .

نگارنده بسال ۱۲۷۴ ق « کلیات سعدی » را گزیده بنام « نتایج - الکلیات » ساخته است . در این گزیده منشآت هست به نثر و نظم ، « بروش و گلستان » سعدی .

نتایج الکلیات او در یک مقدمه است در دو مقاله و یک خاتمه .

سپس شش نتیجه . مقاله دوم از مقدمه آن نثری است آمیخته به نظم در یک سلسله مقالات خطاب به خدا و پیامبر و اصناف خلق از شاه تا گدا ، در بند و اندرز ، در ۶۱ صفحه ، که تقلیدی است از « گلستان » سعدی ، و در آن از رویدادهای سفر خود به کرمان وری و خوزستان و آذربایجان و حجاز و عراق عرب یاد کرده است .

در همین بخش است که از دو اثر دیگر خود بنام « نخبه الاخبار » در تاریخ پیشینیان و « کنز المسافرین » که دستورالعمل مسافران است نامی - برد . کتاب « نخبه الاخبار » آن بدست آمده اکنون در کتابخانه عمومی اصفهان ش ۳۱۰۶ هست . تاریخی است عمومی در یک مقدمه و دوازده عنوان و یک خاتمه ، که بنام محمد شاه (۱۲۵۰ ق - ۱۲۶۴ ق) ، بسال ۱۲۵۷ ق .

نگاشته است ، ولی تا کنون به نگاشته دوم او و کنز المسافرین ، دست نیافته ام .

نسخه :

* مشهد ، رضوی ۱۰۴۸ ادبیات (۸۷۵۱) : در «نتایج الکلیات» او نوشته ۲۲ ج / ۱۲۷۴ ق . با دستخورد گیهای بخامه نگارنده .

۲۲- شکرستان :

از علیمحمد منشی ، متخلص به حکیم .

آقای گلچین معانی درباره او مینویسد : از ادبا و سرایندگان روزگار قاجار بوده ولی تذکره نویسان از او یاد نکرده اند . او جز علیمحمد حکیم برادر صفای اصفهانیست . چه او تا پایان زندگی همسری نگزید ، و نگارنده ما در یکی از حکایتهای «شکرستان» از زن و فرزند و تجدید فراش که کرده است سخن میگوید . ووی با اینکه معلم مشق یکی از شاهزادگان بوده ، میرزا علیمحمد خطاط لواسانی نیز نمیتواند باشد . زیرا که وی صفا تخلص می کرده و نگارنده مورد گفتگو حکیم تخلص داشته است .

و از این روزگار است علیمحمد حکیم که «مولود به فی حقیقة الولاده» را بنام ناصرالدین شاه (۱۲۶۴-۱۳۱۳) ، گویا بسال ۱۳۰۹ ق ، در پزشکی و قابلگی نگاشته است [نسخه های خطی فارسی: ۶۰۵]

حکایتهای پندآمیز است به نثر و نظم ، در چهار جزء :

۱- نکوهش جور و اعساف و مدح اخلاق ستوده ملوک .

۲- در شرح عشقبازی یکی از فقیهان .

۲- در نکوهش سیرت عملی موتی و بدی پیشه آنان .

۴- در نکوهش تجدید فراش و مباحثی چند در این زمینه .

کتاب برای (صدراعظم میرزا علی اصررخان امین السلطان ... بر نگاشته و خاتمه آن را بدین نام مبارک ... موشح ساخته ، که چون خاطر مبارکش

از مهمات مملکتی فراغتی افتد ، به امان نظر در حکایات و مضامین بدیعه آن رجوع فرمایند) .

آغاز : شکر و منت خدای را سبحانه و تمالی که دهان جان و خرد بشکر شکر خود شیرین کرد .

نسخه‌ها :

چهار نسخه آن در دفترست نسخه های خطی فارسی : ۳۵۸۲ ، نشان داده شده است . نزدیکترین آنها بروزگار نگارنده :

* تهران ، ملی ۴۷۳ ف : شکسته نستعلیق خوش ۱۲ ج ۱۲۹۰/۲ ق نسخه کامل ، ۳۱ گ ۱۰ س .

* تهران ملی ۴۱۷ ف : شکسته نستعلیق ، بی تاریخ ، از سده ۱۳ ، در فهرست آمده : شاید بخامه نگارنده .

[فهرست رضوی ۱ : ۷۳۹]

۴۳- تضمین گلستان :

از غالب دهلوی ، میرزا اسد الله فرزند میرزا عبد الله بیگ ، از ترکمانان دهلی ، (۱۲۱۲ ق - ۱۲۸۶ ق) .

در لکنهو نولکشور بسال ۱۲۸۵ ق و همانجا ۱۸۷۳ م در ۲۵۲ ص چاپ شده است .

[ذریعه ۹ : ۷۸۴ - فرهنگ سخنوران : ۴۱۵ ف - مشار ج ۲ ص ۱۳۶۱] .

۴۴- انجمن دانش :

از وقار شیرازی ، میرزا احمد فرزند میرزا کوچک وصال (۱۲۳۲ ق - ۱۲۹۸ ق) ، از خاندان بنام شیراز (بنگرید به د گلشن وصال ، از

روحانی .

در يك مقدمه و سه مقاله ويك خاتمه ، بسال ۱۲۸۱ ق نگاشته است .
 ودر ۱۲۸۹-۱۲۹۰ بروزگار نگارنده در ۲۲۸ ص در تهران چاپ سنگ
 شده است .

آغاز : سپاس بيقياس خداوندى را سزد جل سلطانه .

نسخه‌ها:

* تهران ، ملك ۱۶۷۰ : نستعليق على اكبر الخمروى ، ذيقمه ۱۲۸۴

۱۰۲ كه ۱۲ ص

* تهران ، سلطنتى . ۲۸۷ : سده ۱۳ .

[ذريمه ۲ : ۳۶۵-ف . مشارح ۲ ج ۱ : ۵۲۵- فهرست نسخه هاى خطى

فارسي : ۳۵۲۲] .

۲۵- رياض المحبين :

از هدايت طبرستانى ، رضا قليخان (۱۲۱۵ ق-۱۲۸۸ ق) ، فرزند

محمد قليخان ، نگارنده «مجمع الفصحاء» وجز آن .

به نشر و نظم و حكايتهايى ، بنام ناصرالدين شاه (۱۲۶۴-۱۳۱۳ ق)

وسدر اعظم او ، در يك مقدمه و دو مقاله نگاشته است : مقاله يكم در مذمت
 محبت دنيا .

در تهران ۱۲۸۹ ق و تبريز ۱۳۱۴ ق چاپ شده است .

آغاز : محبوبى را سپاس كه طاير قياس بر مطلع جهانش نبرد ، و

سپاح خرد بكنه كمالش پى نبرد .

نسخه‌ها:

* تهران ، ادبيات ۶ د : نستعليق محمود فرزند ملا عليمحمد قاضى

عسكر ، ۲۵-ع ۲۲/۱۲۸۷ ق در شهر طوس ، ۱۹۰ كه ،

* تهران ، آقای عبدالمجید عبداللہی : شکستہ نستعلیق محمد رفیع فرزند محمد حسن گرگانی ، گویا ۱۲۹۰ ق .

* تهران ، خانقاہ نعمت اللہی ۴۹۸ : نسخ ۲۶ ج ۱۳۳۰/۲ ق ، ۳۲۶ ص .

[ذریعہ ۹:۱۲۹۲ (ہدایت) ۱۱:۳۳۵ (ریاض) - ف . مشار: ۸۶۸-
مؤلفین مشار ۳:۲۱۳- طرایق الحقایق ۳:۱۳۲ - ہدیۃ الماروفین ۱:۳۶۸]

۲۶- نمکدان :

فہرست نسخہهای خطی فارسی : [۳۵۷۷].

از جیحون یزدی ، محمد ملقب بہ تاج الشعراء زادہ دریزد ۱۲۵۰ ق درگذشتہ در کرمان ۱۳۰۲ ق تاریخ زایش اورا ۱۲۴۶ نیز یاد کردہ اند .

دیوان او در بمبئی ۱۳۱۶ ق در ۳۱۷ ص سپس تهران ۱۳۳۶ خ در ۲۸۸ ص چاپ شدہ است .

بہ نثر و نظم .

آغاز : حمد مؤید محمودی را جلت قدرتہ کہ مناجاتی ویرا خواہد بود .

نسخہها:

* مشهد ، رضوی ۲۸۳ ادبیات (۴۶۲۳) : ہمراہ دیوان و نوشتہ ۱۳۰۸

* تهران ، سنا ۱۰۳ : شکستہ نستعلیق ، ہمراہ دیوان او نوشتہ ۱۳۱۶ ق

[فہرست نسخہ های خطی : ۲۲۷۵ (دیوان) و : ۳۶۴۶ (نمکدان)

مؤلفین مشار ۵:۳۶۵- تاریخ ادبیات براون ، یاسمی : ۳۱۰] .

(قسمت آخرین مقالہ را در شمارہ بعد مطالعہ فرمائید)